

BESZÁMOLÓ AZ EURÓPAI RÉGÉSZETI TANÁCS ÉVES ÜLÉSÉRŐL ÉS A „DIGITÁLIS RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉG” CÍMŰ KONFERENCIÁRÓL

WOLLÁK KATALIN – STIBRÁNYI MÁTÉ

Az Europae Archaeologiae Consilium / Európai Régészeti Tanács (EAC) örökségvédelmi konferenciáját 2016 márciusában tartotta Brightonban. A konferencia témája „Digitális Régészeti Örökség” volt, az előadók a digitális régészeti információhalmaz új formáit, a kezelés, bemutatás, hozzáférés, megosztás kérdéseit járták körül. A 17. EAC konferenciát és közgyűlést az egy éve átalakított angol örökségvédelmi szervezet, a Historic England látta vendégül, a program kialakításban a brightoni egyetem működött közre.

Az Európai Régészeti Tanács – Europae Archaeologiae Consilium (EAC) 1999 óta fogja össze 29 európai ország régészeti örökségvédelemért felelős állami szervezeteit. A Tanács évente örökségvédelmi konferenciákat, tematikus workshopokat szervez, munkacsoportokat működtet, és a tagok fórumaként is szolgál. A közelmúltban a konferenciák anyagát megjelentető kötetek mellett az egyes szakterületek tevékenységét segítő irányelv-sorozatot indított. Az első kiadvány a régészeti archiválásról, a régészeti dokumentáció és leletanyag megőrzésének alapelveiről szól, a második pedig a geofizikai módszerek alkalmazásának alapelveiről és gyakorlatáról. Az utóbbiak ingyenesen [hozzáférhetők az EAC honlapján](#), de itt olvashatók az EU kulturális örökségvédelmet érintő újdonságaiból kéthavonta összeállított hírlevelek és a tagországok örökségvédelmi rendszereit bemutató rövid összefoglalók is. A szervezet tagjai az integrált vagy kizárólag régészeti örökségvédelmi szervek (egy-két ország esetében a felelős minisztérium) képviselői. Hazánk a szervezet alapító tagjai közé tartozik, 2010–16 között az elnökségben is aktív szerepet játszott. A 15., jubileumi konferenciát követően tavaly került megfogalmazásra az „EAC Agenda” elnevezésű stratégiai dokumentum, mely a régészeti örökségvédelem 21. századi helyét, szerepét és lehetőségei elemzi. Kitér a régészet társadalmi beágyazottságára is, a tudatos, explicit és átlátható választások kialakításának igényére a régészeti örökség kezelése terén, illetve a digitális korszakban a régészeti adatkezelés kihívásaira. A szervezet jelenleg az új elvárásoknak is megfelelő cselekvési program kialakításán dolgozik.

A 2016 márciusában megrendezett 17. EAC konferencia és közgyűlés vendéglátója az egy évvel ezelőtt átalakított angol örökségvédelmi szervezet, a Historic England volt. A brand nevet az English Heritage viszi tovább, mely a 2015. évi kettéválás után a több mint négyszáz állami tulajdonú műemlék gondozását végzi. Az állam a szervezet működéséhez 80 millió font kezdeti támogatást ad annak érdekében, hogy néhány éven belül a működést a szervezet bevételei tudják biztosítani. A Historic England alapvetően a jogszabályokban foglalt feladatokat látja el. A konferencia programjának kialakításban a brightoni egyetem működött közre.

Az éves **ülés első hivatalos eleme a szervezet közgyűlése volt.** Az örökségvédelmi intézmények képviselői és a meghívott vendégek, így az Európai Régészek Szövetségének elnöke, Felipe Criado-Boado, meghallgatták Bernard Randoin elnök éves beszámolóját a szervezet tevékenységéről, majd a kincstárnok jelentését. Megválasztották a szervezet új, holland elnökét, Leonard de Wit-et, aki ismertette programját, illetve megköszönte a leköszönő francia elnök és Wollák Katalin (2013–16 alelnök, 2010–13 elnök) tevékenységét. Wollák Katalint a közgyűlés a szervezet második tiszteleti tagjának választotta. A magyar képviselő – és egyben vezetőségi tag – Virágos Réka lett.

A zárt ülést követő szekcióban a munkacsoportok beszámolóit hangzottak el. A jelenlévők megismerkedhettek az Európai Régészek Szövetségével közös munkacsoport, az EAA and EAC Joint Working Group on Farming, Forestry and Rural Land Management tevékenységével, a régészeti archiválással foglalkozó csoport képviselőjének beszámolójával, végül a régészeti távérzékeléssel foglalkozó munkacsoport

Wollák Katalin – Stibrányi Máté • Beszámoló az Európai Régészeti Tanács éves üléséről

eredményeivel, közte a frissen publikált geofizikai irányelvekkel. A 2015. évi konferencia kötetét – *EAC Occasional Paper 11. When Valletta meets Faro. The reality of European archaeology in the 21st century* – Paulina Florjanowicz mutatta be. A kötetet az örökségvédelmi szervezetek képviselői átvehették, az érdeklődők pedig megrendelhetik az EAC kiadójától, az Archaeolinguától. A **könyv ismertetésére egy későbbi számunkban** visszatérünk.

A **másfél napos konferencia** a szervezet stratégiai programjához, az *EAC (Amersfoort) Agendához* kapcsolódott. Ennek egyik fejezete a már létező, illetve a jövőben kialakításra kerülő digitális régészeti információhalmaz hatékony, fenntartható kezelésével, a hozzáféréssel, a megosztás feltételrendszerének javításával foglalkozik. A „Digital Archaeological Heritage” konferencia ennek szellemében született a Historic England támogatásával. Barney Sloane, a Historic England munkatársa, a konferencia egyik szervezője bevezetőjében utalt arra, hogy a soha nem látott sebességgel fejlődő digitális technológiák számtalan új lehetőséget kínálnak a régészeti kutatás és feladatellátás viteléhez és bemutatásához. Egyre nagyobb az igény a régészeti adatok, információk megosztására, összekapcsolására, a hozzáférés biztosítására. Mindehhez jobb együttműködés szükséges. Emellett a kölcsönös haszon érdekében szorosabb együttműködés és az adatállomány megosztása szükséges a kapcsolódó tudományágakkal, továbbá megkerülhetetlen a nagyobb hozzáférés biztosítása a különböző felhasználói csoportok és a nagyobb nyilvánosság számára.

A „**Measuring and Sensing**” című 1. szekció azt mutatta be, hogy milyen módszerekkel, eszközökkel, eljárásokkal folyik a régészeti leletek és lelőhelyek, a történeti táj felderítése, azonosítása, besorolása, kitérve mindazon technikák demonstrálására, melyek az elmúlt húsz évben alapvetően megváltoztatták a feldolgozás módszertanát, és lehetővé tették a régészeti eredmények újfajta megjelenítését. A „**Data to Knowledge**” címet viselő 2. szekció arra törekedett, hogy feltárja az adatállományok felhasználásában rejlő lehetőségeket, beleértve a térinformatikai eszköztárak alkalmazását örökségvédelmi és kutatási célokra. A szekció lehetőséget nyújtott az egyes országok újabb eredményeit bemutató előadások meghallgatására is. A „**Visualising the Past**” című 3. szekció a régészeti eredmények nagyközönség számára történő megjelenítésének újabb útjait vázolta, kitérve a más területen már ismert 3D nyomtatás, virtuális valóság (*augmented reality, haptics*) régészeti alkalmazásnak új eredményeire, melyek alapvetően megváltoztathatják a régészeti örökség befogadásának és élvezetének eddig kialakult rendszerét.

A „digitális régészeti örökség” cím talán idejétműltnak tűnhet akkor, amikor az örökségvédelmi feladatoknak gyakorlatilag minden aspektusa (a terepi adatgyűjtéstől a hivatali határozatokig) alkalmaz digitális eszközöket. A szimpózium során megcímzett probléma azonban pontosan ez: ha minden adatunk digitális, mihez kezdünk ezzel? Az adatok jellegének folyamatosan gyorsuló változása újabb lehetőségeket (és problémákat) nyit az európai örökségvédelem előtt; erre az egyes országok különböző válaszokat adtak az eddigiekben, akár az adatok gyűjtéséről, feldolgozásáról, akár megosztásáról kellett döntéseket hozni.

Ezt követően az előadások közül azokra térünk ki, melyek a magyar olvasók érdeklődését felkelthetik. Az első szekció témájában – az örökségvédelmi adatok digitális mérése, érzékelése – az elhangzott hét előadás

Historic England

Is it relevant to heritage?

- Perhaps!
- Existing BIM derived from design so currently more focused on new-build construction
- Heritage application requires adaptation of the process to fit irregular features into the regular BIM framework
- Heritage developments include
 - Historic Building Information Modelling (HBIM) – narrow focus given 2% of UK building stock is listed
 - Existing Building Information Modelling (EBIM) – much wider buildings focus with greater application potential

1. kép: A BIM módszer (épület-információ modellezés) örökségvédelmi hasznosítása

közül kiemelendő Paul Bryan előadása, aki az építészeti tervezésben egyre általánosabban használt BIM-rendszerek (Building Information Modeling) örökségvédelmi vonatkozásaira hívta fel a figyelmet.

A BIM egy, a vizsgált épületekről szabványosított digitális információs modellt tartalmazó tervezői eljárás, amely az épülettel kapcsolatos információkat tárolja, és ezek az épület teljes élettartama alatt felhasználhatóak. Ennek nyilvánvalóan jelentős örökségvédelmi hozadékaik vannak, amelyekre a magyar örökségvédelemnek is fel kell készülnie, annál is inkább, mivel 2016-tól az Európai Unió is ajánlásként fogalmazta meg a BIM használatát a közbeszerzéseknél, az Egyesült Királyságban pedig 2016-tól ez kötelező. Bár műemlék épületen való használata Magyarországon nem terjedt el, Bachman Zoltán korábban kezdeményezte a BIM alkalmazását a pécsi világörökségi helyszínen, a Cella Septichora Látogatóközpontban.

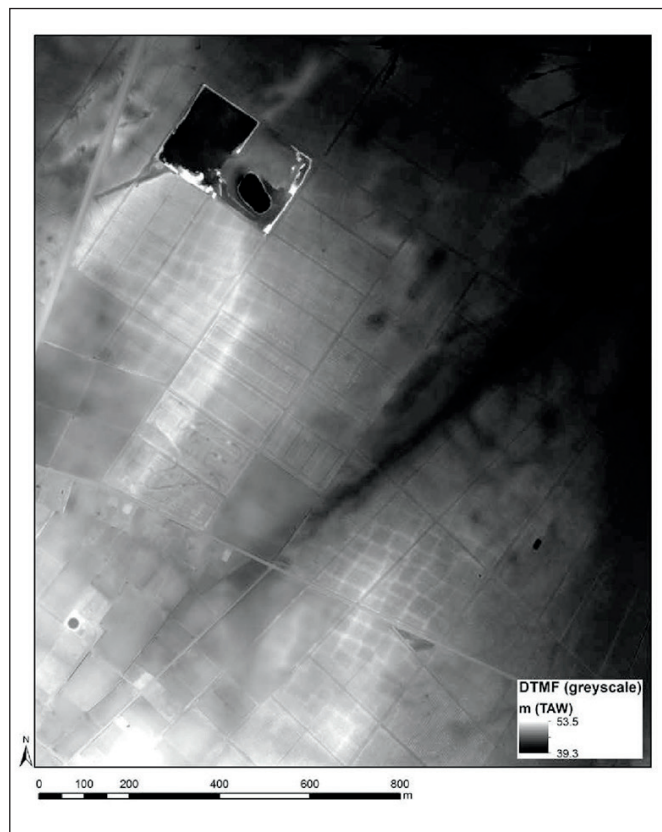
Említésre érdemes továbbá, hogy több ország (Csehország, Belgium és Lengyelország) képviselői olyan vizsgálatokat vagy alkalmazásokat mutattak be, amelyek egy-egy ország teljes területének ALS (Aerial Lidar Survey) felvételezését használják fel, kiemelve ezek örökségvédelmi és tudományos hasznát. Ezeket a teljes országot lefedő felméréseket természetesen elsősorban nem örökségvédelmi célból végzik, azonban az adatokhoz az örökségvédelmi intézmények is hozzáférnek az állami intézmények közötti szabad felhasználás biztosításának köszönhetően. A közeljövőben várhatóan Magyarországon is sor kerül erre a felmérésre, az örökségvédelmi intézményeknek pedig fontos lenne minél aktívabban részt venniük ebben a folyamatban, hogy mind az adatgyűjtés, mind a feldolgozás és adatmegosztás a lehető legjobban felhasználható legyen az örökségvédelem céljaira is.

A második szekció témája az „Adatból tudás” címet kapta, ebben a létrejött adatok feldolgozásának kérdését járta körbe nyolc előadó, köztük Stibrányi Máté (Forster Központ), aki az előzetes régészeti dokumentációk során gyűjtött adatok jellegéről és felhasználásáról beszélt.

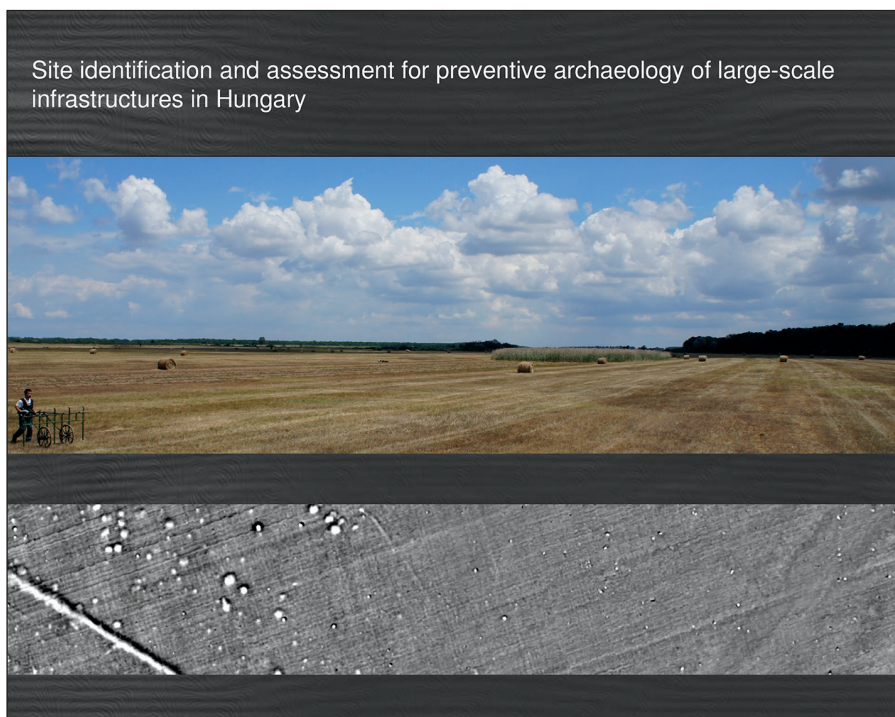
Ebben a szekcióban magyar szempontból a legérdekesebbeknek azokat az előadásokat tarthattuk, amelyek az örökségvédelmi tevékenység során nyert adatok egyetlen (online) platformra történő összegyűjtésével és kezelésével foglalkoztak. Egyre több európai ország fordít ugyanis erőforrásokat arra, hogy ezeket az adatokat különböző hozzáférési szintekkel tudományos, ismeretterjesztő, illetve örökségvédelmi döntéshozatali célokra egyaránt hozzáférhetővé tegye. A lengyel, cseh, svéd és skót példákat bemutató előadások rendkívül sok olyan lehetőségre, szempontokra és irányra hívták fel a figyelmet, amelyeket a jövőben Magyarországon is érdemes lenne mérlegelni.

A harmadik szekció, a „Múlt megjelenítése” elsősorban a régészeti örökség társadalom felé történő digitális megjelenítésével kapcsolatos előadásokat tartalmazta. Itt kapott helyet Jerem Erzsébet és Laszlovszky József előadása, amely az Archaeolingua Alapítvány és a Közép-európai Egyetem kulturális örökséggel kapcsolatos tevékenységét mutatta be, kitérve az egyetem közelmúltban indult örökségvédelmi képzésére.

Ebben a szekcióban említésre érdemes az az előadás, amely arról szólt, hogy egyes csehországi neolitikus és bronzkori lelőhelyek bemutatására hogyan hoztak létre olyan helyszíneket, ahol mobiltelefonon AR

2. kép: „Kelta telekrendszer” nyomai a Belgium északi részén fekvő erdőterületeken végzett ALS felmérésen. (Kép forrása: Erwin Meylemans – Guido Creemers – Marc de Bie – Joyce Paesen: *Revealing extensive protohistoric field systems through high resolution lidar data in the northern part of Belgium*. In: *Archäologisches Korrespondenzblatt* 45/2, p. 5.)

3. kép: Stibrányi Máté ERD-t bemutató előadásának részlete

(Augmented Reality) alkalmazás segítségével látványosan bemutatható az egykori település képe. Ennek a projektnek az eredményei ugyancsak elgondolkodtatóak lehetnek magyar szempontból.

A konferenciát követően az EAC vezetősége áttekintette az előadások publikálási lehetőségeit, a digitális, illetve papíralapú publikáció előnyeit (és hátrányait). Figyelemmel a kötet sorozat fenntartásának igényére, megvitatta a következő konferencia lehetséges témáit, és az új elnök egy ezzel foglalkozó munkacsoport létrehozását javasolta.

A szombati **szakmai tanulmányúton** a szervezők East Sussex megye jelentősebb örökségvédelmi helyszíneit prezentálták. Elsőként a „The Keep” elnevezésű

archívum került sorra. A két éve átadott „zöld” épület tervezésekor fokozott figyelmet fordítottak az energiatakarékos működésre, a megújuló energiaforrások felhasználására. Az építkezést – mint minden esetben – régészeti kiértékelés előzte meg, és – tekintettel a terület speciális geomorfológiai elhelyezkedésére – próbafeltárást is végeztek, melynek során Sussexben először paleolit leletanyag került elő. Az archívum, amely három intézmény: a East Essex County Council, a University of Sussex és a Brighton and Hove City Council támogatásával jött létre, a levéltári funkciókon kívül hozzáférést biztosít egyetemi és múzeumi gyűjteményekhez. A szakanyagok megfelelő kezelését a „Centre of Excellence” címet elnyert restaurátor laboratórium biztosítja, és itt található a megelőző régészeti kutatásokhoz forrásként szolgáló HER (Historic Environment Record) is, amely a megyében lévő régészeti, műemléki, tájképi értékek, helyszínek adatbázisa.

Az épület bemutatása után East Sussex megye régész felügyelője ismertette a Cuckmere Estuary Pathfinder programot, melyet az önkormányzat indított az érintett terület jövőbeni sorsának közösségi alapú meghatározásához. A Csatorna közelében fekvő, koraközépkori állapotát nagymértékben őrző történeti táj egyik meghatározó eleme a folyómeder a fennmaradt meanderképződményekkel. A természetvédelmi oldal úgy ítélte meg, hogy a terület természetközeli állapotát a vizes élőhelyre való visszaalakítás (a tengervíz visszaengedése) biztosíthatná, mely az árvízvédelmi rendszerek elbontásával járna. Így a vizes élőhelyre jellemző madárvilág is gazdagodhatna. Ez a folyamat azonban a középkori, valamint az I. és II. világháborús emlékmű pusztulását eredményezné.

A Cuckmere Estuary Pathfinder program során az érintetteket megismertették a változások következményeivel, modellezve a különböző várható kimeneteket. A helyi lakosság a számos egyeztetést, tárgyalást magában foglaló folyamat végén az elárastás ellen, a történeti táj megőrzése mellett foglalt állást a kérdésre kiírt népszavazáson.

A következő állomás egy ún. mobil örökséglaboratórium megtekintése volt. A SEAHA-t (Centre for Doctoral Training in Science and Engineering in Arts Heritage and Archaeology) három egyetem, az ox-

4. kép: A Cuckmere folyó meandere

fordi, a londoni és a brightoni működteti kutatási és disszeminációs (public) célokra. A könnyen szállítható („Lab-on-Wheels”) laboratórium segítségével a Heritage Science-hez kívánnak nagyobb hozzáférést biztosítani az egyetemi hallgatók, kutatók és a nagyközönség számára.

Utolsó helyszínként az ún. „Long Man of Wilmington”-t tekintettük meg, mely egy mészkőbe vésett, 72 méter magas alkotás. Korábban prehisztorikus eredetűnek vélték, azonban az újabb kutatások alapján a 16/17. században készülhetett. Eredetileg zöld embernek nevezték, jelenlegi fehér színét 1969-ben fehérre festett salakbeton elemek elhelyezése révén nyerte el.

5. kép: A wilmingtoni „Hosszú ember”